

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Illustrerad Söndagsmagasin.

(N:o 25.)

C. Petersens Lith. i Göteborg.

N:o 43.) Utkommer hvarje Söndag kl. 7 f. m. Göteborg d. 27 October 1850. Pris för år: 4 1/2, för halft år 2 1/2 Rdr. bko (IV årgången)

C. Petersens Lith. i Göteborg.

G I B R A L T A R .

Gibraltar.

Likt en spindel drager engelska politiken trädarna till ett förfärligt nät öfver alla verdensdelar, och väfver småningom, men oafbrutet på detta nät, uti hvilket en gång hela världshandeln kommer att fångas, insnärjas och till sista blodsdroppan utsugas. Den tillknyter snart här, snart dor en liten tråd, för det mesta som det tycks på helt obetydliga ställen, af hvilka de i det engelska systemet mindre invigde äls icke förutse någon möjlig nytta; ty i verkligheten använder England ofta utomordentliga summor på erhållandet och bibehållandet af sådana isolerade och eländiga platser, under det det icke af desamma drager den ringaste nytta. Visserligen bereda de flesta England tillhöriga utländska kolonier en enorm vinst, såsom Ostindien, Goda hoppsudden och alla de på specier rika öarne; men af de många bland dess små strödda besittningar, för hvars åtkomst det dessutom ofta har använt list, penningar och stora kraftåtgärder, ja till och med icke tagit i betänkande att begagna sig af de skamligaste trolösheter och uppenbarlig kränkning af folkrätten, synes det klart, att England aldrig fikar derefter i den afsigt, att af dem draga någon omedelbar penningevinst, då de tvertom måste förorsaka det enorma uppoffringar.

Englands makt och storhet beror endast på dess sjöhandel. För att försäkra och höja denna, måste det hafva vaktposter på alla orter, hvilka icke allena hafva ett sådant läge, att de i hvarje verdensdel och på hvarje haf kunna förskaffa de engelska skeppen bistånd, skydd och tillflykt, utan de måste derjemte vara belägna på sådana punkter, hvar-est de till och med af utländska skepp icke på något sätt kunna kringgås, så att England genom desamma utöfvar ett utomordentligt inflytande på hela världens skeppsfart. Hvert-hän man kastar sitt öga på sjökorten, finner man öfver allt, till och med i fjärmaste nejder, en liten ö, en isolerad punkt, som midt ibland främmande besittningar är en Englands egendom, hvilken derjemte sällan har kommit i dess händer på ett fullkomligt rättmätigt sätt.

Bland de märkvärdigaste af dessa, genom en uppenbar våldsgerning förvärfda besittningar, hörer Europas sydligaste spets, udden Gibraltar, af naturen bestämd till en väsentlig del af Spanien, och redan i forntiden bekant som en af Herkulis pelare, under namn af Calpe, ligger gent emot den på afrikanska kusten belägne andra pelaren Abila, och bil-

da tillsammans en ofantlig port, genom hvilken Medelhafvet förbindes med Atlantiska oceanen.

Vigten af att äga denne plats kunde aldrig misskännas och allraminst af en handelsidkande nation, och vi skola, sedan vi hafva lärt känna Gibraltars läge, naturliga beskaffenhet och tillstånd, i det följande se, hvilka öden detsamma haft, och hvilka medel England använde, för att af det göra bollverket för sin handel på Medelhafvet.

Kommer man från Spanien till Gibraltar, måste man vara försedd med en *Licencia* från spanska militär-auktoriteten, och hvilken icke erhålles utan mot uppvisandet af pass och mot en ganska dryg afgift. Utan detta tillståndsbref får ingen från Spanien kommande främpling inträde i Gibraltar, till och med om hans pass gälde dit; ty Engländarne bruka blott fråga efter den spanska *Licencia*, aldrig efter passet. Denne *Licencia* tillåter föröfrigt blott inträde i staden; hvem som vill blifva längre än en dag i Gibraltar, behöfver borgen af en af platsens innevånare, mot hvilken polismyndigheten meddelar, utan betalning, ett vistelsekort på behaglig tid. Allt detta äro helt och hållet formaliteter, ty intet är lättare än att finna en borgare, som går i borgen. De i Gibraltar boende Judarne göra det gerna för en half pjaster eller något deröfver, så länge man vill.

För att från Algeciras komma till denna udde, måste man sätta öfver en smal vik, hvartill man med god vind behöfver omkring trefjerdedels timma. Ju närmare man kommer Gibraltar, desto mer majestätisk blifver den anblick, som den, i tre spetsar klufna klippan erbjuder. På den medlersta och högsta spetsen står signalhuset, på hvars vall den engelska flaggan vajar. Mot syd bildar klippan en temligen lindrig lutning, som löper ut i en bergig landtude, på hvars yttersta förspång, kallad Punta da Europa, fyrbåken höjer sig emellan förfärliga fästningsverk. Den nordlige, mot landtudden vända spetsen, störtar sig deremot tvärbrant ned i lodräta klippväggar. Här beteckna tre öfver hvarandra befintliga rader öppningar de berömda batterier, från hvilka den spanska linien Campo da San Roque beqvämt kan beskjutas. Hela udden sammanhänger med fastlandet genom en smal, omkring 2,500 fot lång landtunga, är omkring 14,500 fot lång och 4,500 fot bred, och bildar en genom natur och konst öfvervinnelig fästning. Klippans långa, smala, sisdelformiga rygg, bestående af kalksten, är, på sätt och vis som en amfiteater, betäckt

med en fyrdubbel rad befästade linier, och sänker sig i nord ned emot den redan omnämnda landtungan, en stor sandyta, som å sin största höjd knappt höjer sig 10 fot öfver hafvet, och mot den punkt, som slutar sig till fastlandet, begränsad af dessa såkallade spanska linier, ett antal skansar, fordom uppförda af Spaniorerna mot Engelmännen.

En rad simmande tunnor utvisar det engelska området, der alltid flera engelska krigskepp ligga för ankar. Härifrån upptäcker man först den yppiga trädväxten och de tallösa landthusen, hvilka från staden sträcka sig längs ut med stranden ända till Punta da Europa. Vid landstigningen omgifves den resande af en otalig folkträngsel af alla nationer. Engländare, Skottar, Spanjorer, Italienare, Judar, Morer, Maroccaner, Negrer och Mulatter: Allt rör sig brokigt om hvarannat, en sann mösterkarta öfver drägter och fysionomier. Mest framstickande äro Morerna, dels på grund af sina pittoreska kostymer, dels genom det egendomligt stolta lugnet, som hvilar på deras af den hvita turbanen till hälften gömda ansigtet. De afrikanska Judarne gå likaledes i orientalisk drägt, men turban, tillåta Morerna dem icke begagna, utan blott skinnmössor, äfvensom svarta tofflor, emedan Mahomedanerna vanligen begagna gula saffianstofflor. Maroccanerna, af hvilka det i Gibraltar endast gifvas få, äro nästan af olivebrun färg, kläda sig för det mesta i rött och älska gröna turbaner. Beggedera, såväl Morer som Maroccanare, insvepa sig med den hvita veckrika "Burnus," under det att Judarne bära en egendomligt formad ärmantel. Ännu besynnerligare är deras hustrurs drägt. Dessa gå nemligen uti en vid, med svart sammet kantad mantel af rött kläde, som har en mössformig karpus och tvenne sprund till att sticka armarna genom. Alla dessa Afrikanare få dock icke bosätta sig i Gibraltar; det oaktadt lefva dock många nästan alltid här, i det de, när den beviljade vistelsetiden är tilländalupen, resa öfver till Afrika på ett par dagar och sedan återkomma. Är borgen tillhands, så expedieras man genast genom den engelska portbevakningen, hvilken lika mycket utmärker sig genom stor höflighet som punktlighet i att följa den föreskrifna bokstafven. Staden, som ligger vid klippans vestliga fot och räknar omkring 12,000 innevånare, är, sedan dess brand vid sista belägringen, på nytt uppbyggd och har tre portar, hvaraf en vetter åt landsidan, landporten, den andra åt hamnen, sjöporten, och den tredje åt motsatta sidan, södra porten. Den drifver, understödd

af en förträfflig hamn, en betydlig handel, i synnerhet en stark smyghandel med Spanien. En egendomlighet vid staden är, att nästan alla hus äro svartmålade, dels för att mildra det skärande intrycket af solstrålarna för ögonen och dels för att hindra en angripande fiende från en tydlig anblick af staden. Har man erhållit tillstånd till inträde, så kommer man genom sjöporten till ett stort, nästan öfverallt af kaserner omgifvet torg, hvarifrån sjöportsgatan förer till kungsgatan, den vackraste i staden. Man tror sig försatt i ett helt annat land. De, som sagdt är, nästan allmänt svartmålade husen sakna balkonger, hafva alla gröna jalousier, och öfverallt varseblifver man locken till den högsta civilisation och den lifligaste handel. Cigarrfabrik följer på cigarrfabrik; stora hoteller, vinkällare, porterhus, caféer, varulager, konst- och boklädor, allt möjligt finner man på denna lilla plats, sammanträngdt på det brokigaste sätt. Deremellan varnar man de moriska köpmännen, som tystlåtna och rökande sitta på mjuka bolstrar framför sina låga kistor, på hvilka Afrikas alster, såsom rosenessens och andra aromatiska oljor, ylle- och siden-skärp, läcken, hudar o. s. v. äro utbredda, och då och då låta servera sig af sina neger-slafvar det omtyckta kaffet i helt små portioner. Denna blandning af nordisk civilisation och orientalska seder förlänar Gibraltar ett ganska egendomligt behag, som ingen annan stad i Spanien eger. Men högst obehagligt är det ögonen förfärligt angripande kalkdamm, hvilket vid bläsigt väder oupphörligt flyger omkring i gatorna, i det dessa icke äro stenlagda, utan blott chausserade. En del af dessa gator stiga så brant upp åt berget, att det ena husets tröskel ligger i lika linie med det andras tak. Många gator äro icke annat än i klippan uthuggna trappsteg, såsom t. ex. Borgtrappan, hvilken förer upp till det gamla, i den högsta delen af staden belägna moriska kastellet, som ännu begagnas som fästningsverk.

Har man engång sitt vistelsekort på fickan, så kan man göra hvad man vill, och efter behag passera genom portarna. Södra porten förer till den tätt utom densamma belägna Alameda-trädgården. Denna är en med de praktfullaste exotiska vexter prydd plats, från hvars bänkar och lusthus man njuter en retande vy af hamnen, de densamma omgifvande bergen och den pittoreska kusten af Afrika. Här står hertigen af Wellingtons bildstod af brons. Öfverallt emellan anläggningarna upptäcker man långa kanonrader; öfverallt tyckas skansar och batterier vext

fram ur jorden, men af hvilka man icke kan varseblifva några från hamnen. Detoaktadt befästes Gibraltar allt mer och mer och har nyligen blifvit tillökt med ett batteri sextiättapundingar, hvilka skola räcka ända öfver till Algeciras! — Den vackra gatan, som går från södra porten till Punta da Europa, fortsätter sitt lopp mellan de mest retande trädgårdsanläggningar och landliga villor, hvilka äro inrättade med denna oupphörliga komfort, som man endast finner hos Engländerne, och är en af de skönaste promenader i världen. Men alla dessa af de yppigaste träd och vexter öfverfyllda anläggningarna hafva tillkommit derigenom, att Engländerne med stora kostnader låtit bringa jord från spanska fastlandet, ty klippan är i och för sig helt och hållet kal och alldeles blottad på jord. Emellertid erbjuder den, genom de många klyftorna, hvaraf den är genomskuren, de mest romantiska utsigter och öfverallt visar sig Afrika med sina stora bergsträckor. Punta da Europa är en bred bergig landtudd af omkring 100 fots höjd, hvars på alla sidor lodrät nedstigande bräddar sköljas af hafvets här outgrundliga djup. Den är förfärligt befästad; på alla klipptoppar höja sig batterier och små skansar, allasamman fullständigt beväpnade och stridsfärdiga. Utsigten från denna yttersta udde är, synnerligast vid solens nedgång, förtrollande. På grund af luftens utomordentliga genomskinlighet har Afrikas kust utseende af att ligga så nära, att man tror sig endast vara några timmars väg aflägsnad derifrån, och man kan med obehäpnade ögon tydligen urskilja valarna och husen i det på afrikanska kusten belägna Ceuta, änskönt afståndet i rät linea utgör omkring 3 ½ mil. Purpurviolett flamma då de jättestora Gibel al-Kibirs bergmassor och i rosenrödt glöder den mäktiga snökäglan på Atlas vid himmelens azurtält. Mot vester der Algeciras emellan sina höjder ligger som en med gröna kransar smyckad brud, ser man långt ut öfver hafvet, medan mot öster den afrikanska kusten på andra sidan om berget Abila småningom sammansmälter med Medelhafvets dunkla blå.

Olika vägar föra från staden till berget, deribland en temligen bred körväg, som svänger sig upp i stora zigzag vid vestra lutningen och gör det möjligt att uppskaffa svåra kanoner ända till klippans högsta spets. På denna väg står ingen vaktpost och man kan således obehindrad stiga upp ända till signalhuset och derifrån taga hela berget i ögonsigte, så mycket som dess naturliga beskaffenhet medgifver. Största delen af fäst-

ningsverken är inhuggen i klippan, som försvaras af mera än 600 kanoner af största kaliber. Hvalfven i klippan erbjuder bekvämt utrymme för hela den vanliga besättningen af 4000 man, och äro derjemte så höga, att man kan rida derigenom. På östra, södra och norra sidorna är klippan obestiglig, och blott mot vestra sidan, som vetter emot staden, är det möjligt att intaga platsen genom plötsligt öfverfall eller förräderi. Åtta bombfasta cisterner med 40,000 tunnor vatten, uti hvilka allt det från klippan nedrinnande och filterade regnvattnet uppbevaras, och en brunn med färskt vatten i sjelfva klippan skyddar platsen för vattenbrist under en belägring. Gibraltar har det varmaste klimat i Europa. Den väl alldeles afrikanska, men genom hafvets kylande luftströmmar mildrade varmen låter alla det södra Europas kulturalster här frodas. Kor, får och getter finna i bergsskrefvorna ständigt grönskande näring, och då dessutom hvarje fläck fruktbart land är beväxt med de mångfaldigaste fruktträd, och Gibraltar lätt kan provianteras för tre år, så är heller icke en hungersnöd gerna att befara. Men den som vill besigtiga de berömda underjordiska gallerierna i klippan, behöfver en speciel tillåtelse af guvernören, som väl tillstås hvarje främling under dess konsuls bemedling, men är förknippad med mångahanda formaliteter, i det ansökningen måste passera genom åtskilliga civil- och militärdepartemanger. Det åtgär därför gerna en vecka, innan man erhåller guvernörens tillstånd. Föröfrigt skola de egentligen underjordiska batterierna icke vara af stor betydhet i militäriskt afseende, i det hvalfven vid bruk af kanonerna snart fyllas med så mycken kruttrök, att artilleristerna icke kunne hålla ut i längden, och därför har det nästan alltid förekommit olycksfall vid proföningar. Dessa linier ligga dessutom för högt för att tillställa något säkert skott. Det samma gäller om de på bergets högsta spets uppförde batterierna.

Klippan intager ett omfång af 1 ¼ mil; dess högsta spets, hvarpå signalhuset står, ligger 1439 fot öfver Medelhafvets yta. Från vallens bröstvärn, som omgifver den skottska sergeantens högst komfortabla lilla hus, och åt hvilken det är anförtrodt att iakttaga hafvet och signaliseringen af de förbiseglade skeppen, njuter man den praktfullaste och mest egendomliga utsigt, som väl finnes på jorden, i synnerhet derigenom intressant, att man liksom en fogel tycks sväfva i luften öfver hafvet. Ryslig är anblicken af de fastligt sönderklufna och till en del lodräta klipp-

väggarna, som omgifva bergets östra lutning och från hvilken många sträcka sig ända ned i hafvet. På denna sidan uppehålla sig aporna, hvilka också gjort Gibraltars klippa så berömd, i det den är enda punkten i Europa, der dessa djur lefva i fullkomligt vildt tillstånd. De bo i många små hålor och klyftor, som befina sig mellan klippornas östra lutning, föda sig företrädesvis af dverg-palmens unga skott, som här vexer utomordentligt ymnigt och bildar stammar från 3 till 4 fots höjd, och dessa djur klättra icke sällan öfver den skrälliga bergsryggen, som löper längs med bergets kamm öfver till vestra sidan. Men i allmänhet låta de icke ofta se sig; mycket mera tycks deras framträdande vara beroende af bestämda atmosfäriska förhållanden; men då tumla de sig i hjordar från 40 till 50 och flera stycken lustigt emellan buskarna och klättra omkring på klipporna, hvarifrån de dock snart försvinna. Denna företeelse och flera djuptgående hålor hafva förledt innevanarna till den tro, att en underjordisk gång från klippan står i förbindelse med Afrikas kust under hafvet. Säkert är, att aporna på Gibraltar äro af samma art, som de vilda i Nordafrika, och hvilka ännu af Morer och Judar bringas till Spanien för att säljas. De äro gulbruna och utan svans, uppnå en höjd af 3 fot och besitta alla deras släktes putslustighet och oförskämndhet. Dristigt komma de ända fram till signalhusets bröstvärn och låta mata sig; men förän man ser sig om, kasta de med de oanständigaste åtbörder stenar på den, som gifver dem foder. Föröfrigt har engelska regeringen fastställt ett stort straff för den, som fångar eller dödar ett sådant djur.

Från signalhuset, som om Söndagarna vanligen är mycket besökt, dels på grund af den förtjusande utsigten och de goda teleskopen, dels också för sergeantens förträffliga porter och Chesterost, som han håller tillhanda såsom vederqvickelse för de besökande, gå tvenne vägar, den ena på den bakersta bergskammen, hvarest ännu står en väldig mörsare, den andra på södra udden, der ett förfallet af Morerna uppbyggt vaktorn höjer sig.

Invanarnes antal i Gibraltar belöper sig, med inbegrepp af garnisonen, för närvarande till 20,000, som är sammansatt af de mest olika elementer — Engländera, Spanjorer, Genuesare, Portugisare, Italienare, Fransmän, Tyskar, Judar, Morer, Maroccaner, Turkar, Holländare, Amerikanare o. s. v. —; af de inhemska befinnes 12,577 Katholiker, 1343 Protestanter, 1620 Judar och 24 Mahomeda-

ner; med afseende på yrket: 880 Tobakshandlare, 408 sjömän, 160 köpmän, 303 andlige, 24 läkare och apothekare, 2473 tjenande personer o. s. v. Garnison, som aflöses hvart tredje år, består af 6 tjenstgörande kompanier af 5 regimenter, hvaraf 2 kompanier Bergskottar, som i sin fantastiska drägt passas förträffligt till detta romantiska bergfäste, 5 kompanier artilleri och 3 kompanier sappörer, tillsamman 4000 man. Det sammanlagda antalet af de, utaf gjutjern bestående kanoner, haubitser och mörsare belöper sig till 1000.

Oaktadt denna brokiga sammansättning af befolkningen herskar dock en beundransvärd ordning i alla förhållanden, utan att dock polisen dervid synnerligen bemärkes. Blott högst sällan föröfvas någon tjufnad och sällan blifver en tjuf oupptäckt, i det ett noggrant genomsökande af klippan, hvarifrån det icke är lätt att undkomma, vanligen förer till förbrytarens gripande, som då utan skonsmål hänfaller åt galgen. På grund af, att pöbeln genom detta stränga förfarande hålles i fruktan, kan man i Gibraltar anförtro sina effekter till den första bästa människa, han må nu höra till hvilken nation som helst, utan att behöfva frukta för att mista det ringaste. Man upptäcker icke en enda tiggare på gatorna, på hvilka öfverallt herskar den största renlighet; alla nationers och klassers förhållanden noga reglerade, och då det herskar fullkomlig religionsfrihet, så kunne inga slags tvistigheter komma i fråga med afseende på de olika kyrkor och trosbekännelserna.

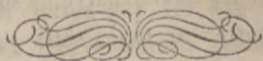
Så behaglig förresten ett kort vistande i Gibraltar är, så tråkigt måste det dock vara att bo der för jemnan; ty oaktadt den betydliga frihet, som medgifves innevanarna, och oaktadt den stora omvexling, som sammanträffandet af främmande här dagligen erbjuder, så lefver man dock här som i ett fångelse. Vill någon en gång göra en utflykt till Spanien, måste han vara försedd med ett tillståndsbref från spanska konsulen, annars tillåta de spanska auctoriteterna honom icke att komma öfver gränsen, och är detta just icke förknippat med någon svårighet, så blifver det icke desto mindre alltid obchagligt. Precist klockan 8 om afton (om sommaren) dånar det första signalkottet från berget, hvarpå sjö- och landporten stängas och tapton ljuder. Den skottska musiken är förresten faslig; den består nemligen af en mängd trummor, fyra säckpipor och ett par klarinetter. En timme sednare dånar det andra kanonskottet, hvarpå också södra porten stänges, hvilken dock på begäran öppnas, hvilket

icke är fallet med de två andra. Först klockan 6 den följande morgon, vid revelskottet, öppnas åter alla portar.

Grundläggandet af staden Calpe förlorar sig i den aflägsnaste forntid, och man vet icke om det var Fönicier, Egyptier eller Greker, som här först nedsatte sig. Den 28 April landsteg här den arabiska emiren Tarikben-Zezad, för att eröfra Spanien och gaf klippan sitt nuvarande namn Gibl-al-Tarik (Tariks berg,) och grundlade här ett kastell. Väl lyckades det konung Ferdinand II af Castilien, att i året 1302 rycka fästningen från Morerna, men redan 1303 återtogo de densamma, tills de under Henrik IV, genom Guzman, hertig af Medina-Sidonia, mistade honom för alltid. Carl V, som uppfattade platsens vigt, lät genom den berömde ingenjören Specckel från Strassburg de gamla moriska fästningsverken förändras och utvidgas efter den europeiska befästningskonstens regler, och Spaniorerna blefvo nu i lugn besittning deraf tills 1704, då Engländerne under arfsföljdriget occuperade Gibraltar genom prins Georg af Hessen-Darmstadt i erkehertig Carl af Österrikes namn och lät det sedermera aldrig komma sig ur händerna, i det de visste att tillintetgöra alla angrepp. Genom freden i Utrecht blef dessutom besittningen dem statsrättligt tillerkänd. Sedan dess har England gjort allt, för att göra platsen, hvarpå det årligen använder en half million riksdaler banko, öfvervinnelig. Då emellertid med platsens vigt Spaniens intresse, att återtaga densamma, vexte, så begyates en ny belägring 1727, men som likaledes fick ett olyckligt slut. Spanien bød nu 28 mill. riksd. banko för återfäendet af denna plats; men förgäfves, och måste i fördraget i Sevilla 1729 uppgifva alla anspråk på Gibraltar. År 1779 började Spanjorerne åter att innesluta Gibraltar så väl från land-som sjösidan, och befästade för detta ändamål ett läger vid San Roque, men blefvo också denna gången tillbakadrifna, och sågo likaledes den äfventyrliga plan, att eröfra fästningen från sjösidan genom simmande batterier, helt och hållet tillintetgöras 1782 genom lord Elliot. Freden 1783 försäkrade nu Engländerne åter denna fästning, hvars belägring från 1779 till 1783 skall hafva kostat de krigförande makterna öfver 140 millioner rdr. bko. Under befrielsekriget förstörde Engländerne också den mycket starkt befästade spanska linien öfver udden (Isthmus), hvarifrån staden och den norra delen af fästningen bekvämt kunde beskutas, under den förändring att afböja ett angrepp, af fransmännen på Gibraltar. Sednare vid freds-

slutet tillvingade sig Engländarne det vilkoret, att denna linie aldrig mera skulle befästas. För närvarande består den blott af en låg jordvall med vakthus på korta mellanrum och en liten by, kallad Campo de San Roque, der ett par spanska kompanier infanteri ligga i garnison.

Vi hafva ofvanför sett, hvilken förträfflig ordning Engländarne handhafva i Gibraltar. Men desto afskyvärdare framträder å andra sidan den egoism, hvarmed Britterna härifrån fullfölja sina intressen på Spanjorernas bekostnad. Icke nog dermed, att de orätmäktigt bemäktigat sig denna den spanska kronans dyrbaraste juvel, utan de beskydda också, tvärt emot handelsfördraget mellan Spanien og England, smyghandeln medelst kanonernas makt på ett så oförskämdt sätt, att Gibraltar knappt är stort bättre än ett röfvarnäste. Och under det, att ärliga resande, om endast en bokstaf saknas i deras papper, hela timmar måste vänta vid porten, innan de insläppas, tillåter man Spaniens gemenaste förbrytare, — icke blott politiska flyktingar — som flykta undan lagen, utan vidare omsvep inträde, hvarigenom Engländarne lika så mycket bidraga dertill att göra de spanska lagarne löjliga i folkets ögon, som att demoralisera folket sjelft. Ingen gör sig t. ex. i Algeciras något samvete af, att nedstöta en med dolken för en obetydlig förolämpning; ty har han hållit en båt i beredskap och derjemte inväntat gynnande vind, så är han bärig bakom Gibraltors kanoner, innan förbrytelsen ännu blifvit bekant. Sedan Ferdinand VII:s återinsättande, nemligen sedan 1821, var Gibraltar för de, med dennes regering missnöjde liberala en föreningspunkt och under de påföljande borgarkrigen en säker vapenplats för Christianos.

Drottning Christina.

(Forts. från N:o 42).

Många af rikets store funno Christianas icke-förmälning mycket önskvärd, ty de finge derigenom förhoppning om, att vid drottningens död få riket förvandladt till ett valrike, och derigenom komma i tillfälle att införa en aristokratisk regering och kunna sörja för sina enskilda intressen. Men dessa önskningar blevo dock icke obekanta för drottningen och hon beslutade nu verkligen utföra det, som hon tidigare i halft allvar lofvat Carl Gustaf, för

att trösta honom öfver förlusten af hennes hand.

Den 23 Febr. 1649, förklarade hon nemligen i senaten, att hon, emedan hon alls icke kunde gå in på något giftermålsförslag och derigenom satte landet uti en välgrundad oro, men hvilken genom utväljandet af en thronföljare genast borde bortfalla, — hade beslutat att gifva riket en kronprins, hvartill hon för senaten föreslog sin kusin Carl Gustaf, såsom den dertill bäst egnade. I början kunde senaten för öfverraskning icke finna något svar och en lång stund herrskade en djup tystnad i sessionen, som om hvar och en hade förlorat målföret. Men snart upphofs från alla kanter ett så missbilligande rop, att drottningen sade: hon vet mycket väl, att åtskilliga af senatorerna, hvilka, i det de ansågo henne för den sista ättlingen af sitt hus, hoppades bringa sina egna ätter på förslag, och att några, seende mera på egna än statens intressen, önskade en förändring i statsförfattningen. De förstnämde får hon säga, att ingen af deras hus öfvertråffade Carl Gustaf i något atseende, men de sednare, att, om en ny riksförfattning var af nöden för folkets sanna väl, skulle han vara den första att med hvilket offer som helst verkställa en sådan.

Härpå förklarade senatorerna, att, såvida hon doge, innan hon ännu sjelf erhållit lifsarvingar, skulle de gerna erkänna Carl Gustaf som hennes efterföljare. Drottningen begärde en skriftlig, för alla tider gällande förklaring af detta nu afgifne löfte, men senatorerna ursäktade sig på grund af den möjlighet, att hon kunde ändra sina nuvarande åsigt, och om hon sedermera ville äkta någon annan än Carl Gustaf, kunde detta gifva anledning till ett borgerligt krig och mera dylikt. Christina visste att vederlägga hvarje inkast, men senaten vägrade hårdnackadt och blef allt mer och mer dristig. Bland andra sade Thorstenson, att hon ville göra sine undersätare till slafvar och hon begär, att de skola föga sig i denna hennes vilja, utan att till och med beviljas en öfverlägguing.

Drottningen vände sig nu till ständerna och talade med hvar och en serskiild. Bönderna, presterskapet och borgrarna fogade sig slutligen efter hennes vilja, hvarefter också de dristigaste bland adeln började att sjunga i en annan tonart. Christina genomdref sin plan. Carl Gustaf förklarades för hennes efterträdare och erhöll 1650 titel af konglig höghet jemte ett bestämdt anslag till hofhållning.

Under detta år infaller också Christianas lysande kröning, hvilken, på grund af flera af rikets magnaters frånvaro, hade blifvit upp-

skjuten från ena gången till den andra. Men genom Nürnberger konventionen af den 30 Juli 1650 fullbordades slutligen den vestfaliska freden och öppnade tillfälle för härens befälhafvare att återvända till fäderneslandet. Kröningen utsattes till den 30 Oktober och föresiggick, på grund af de stora tillredelserna icke i Upsala, den egentliga kröningsstaden, utan i Stockholm. Den 24 Oktober begaf sig drottningen till grefven de la Gardie på Jakobsdal, der det under hennes två dagars vistande allt tillgick på det mest slösaktiga sätt; från middag tills afton utgöto fyra fontäner rödt och hvitt franskt och spanskt vin uti en präktig bassin, och hvar och en kunde dricka så mycket han behagade.

Den 27 Oktober höll hon sitt intåg i Stockholm. Hela adeln kom henne tillmötes i den mest lysande prakt. Ett kyrassierregimente, prydt med blå skärp, öppnade vägen, hvilket ådagalade en rikdom och prakt, som öfverträffar all beskrifning och varade i tre timmar. Tolf rikt betslade mulsnor och sex lastvagnar buro drottningens garderob. Med drottningens första steg i sitt rum aflossades i Stockholms omgifning, på ett gifvet tecken från slottet, 900 kanonskott. Härpå följde en bankett, som bevistades af alla de förnämste i staden.

Framför porten, genom hvilken vägen passerade, befann sig en triumfbåge, på hvilken, utom alla slags sinnrika emblemer, alla de slagtingar voro att se, hvaruti Svenskarna under kriget i Tyskland utmärkt sig. Den 28 och 29 Oktober tog drottningen de henne från alla kanter tillsända skänker i beskådande.

Den 30 Oktober gick slutligen ett långt, af den högsta prakt lysande tåg, i hvilket öfverskattmästaren bar guldnnyckeln, kansleren riksäpplet, storamiralen sceptern, den blinde riksmarskalken svärdet och justisministern kronan, från kongliga slottet genom stadens hufvudgator till hufvudkyrkan, der drottningen mottogs af hela det högre presterskapet, för att, efter aflagd ed, smörjas och krönas af erkebiskopen. Kronans storofficiauter öfverräkte nu också åt drottningen svärdet, sceptern, riksäppet och nyckeln. Derpå förkunnade en härold med ljudlig stämma: "Den stormäktiga drottningen Christina är krönt, hon och ingen annan". Nu besteg drottningen den gent emot altaret uppresta thronen, de förnämsta generaler höllo öfver henne en praktfull baldakin och Carl Gustaf stod vid hennes sida. Då senatorerna knäböjande för henne aflagt trohetseden, reste sig drottningen, för att gifva tecken till uppbrott. Vid kyrkdörren besteg hon en med guld betäckt

och af fyra skymlar dragen triumfvagn. Framför henne befann sig hennes skattmästare och utkastade bland folket skådepenningar af guld och silver. I slottet väntades kröningståget af en kostlig måltid, vid hvilken i synnerhet trenne tafflar utmärkte sig. Vid den öfversta spisade drottningen helt och hållet ensam; till höger om henne satt drottningmodren, de förnämsta hofdamerna och de främmande makternas sändebud, till venster om henne arsprinsen Carl Gustaf och alla senatorerna. Måltiden upprepades trenne dagar efter hvarandra. På den tredje aflade ständerne hyllningseden, grefvarne och baronerna både knäböjande om att fortfarande få blifva i besittning af sina förlänningar, som beviljades. Festiviteterna fortsattes till följande veckan.

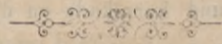
Man ser af sättet, hvarpå Christina lät firas sin kröning, att hon högt älskade utgifter. Betänker man derjemte, att hennes frikostighet icke kände några gränser, och att hon, då en gång hundrade på det rikligaste blifvit belönade af henne för deras obetydliga tjänster, icke kunde vägra att bönhöra de tusentals, som eftersträfvade liknande belöning för icke mindre tjänster, så skall man lätt kunna inse, att det icke kunde se för godt ut med statskassan och att folket redan därför efterhand måtte affalla från förgudandet af sin drottning.

I grunden fick hon efter kröningen en hård nöt att knacka. Adeln såg med kufvad ovilja de tusen fördelar, på hvilka endast den trodde sig hafva anspråk, i händerna på Christinas kreatur. För folket, som så länge endast varit vittne till enkelhet och måttlighet, blef hofvets glans och prakt allt mer och mer vidrig. Till och med presterskapet var missnöjdt med många företeelser. Allt detta blef icke obekant för Christinas skarpsynhet. Hon visste väl, att genom ett klokt begagnande af rikets ständers missförhållande sinsemellan, för ögonblicket aflada stormen, under hvilken hon kunnat lida skeppsbrott; men hon insåg också, att det icke skulle håra sig i längden. Hon fattade därför det beslut att nedlägga den nyss med så mycken glans mottagna kronan; detta beslut hade kanske redan mognat hos henne innan hon ännu mottog densamma.

Den 25 Oktober 1651 förklarade hon detta för senaten, oaktadt de många förutgångna afrådanden. En sammangaddning, som upptäcktes detta år, hvilken icke gick ut på något mindre än hennes mördande, måtte hafva bidragit till detta steg. Senaten gjorde förgäfvades motföreställningar och appellerade

slutligen till rikets ständer. Förenad med dessa var senaten en månad sednare lyckligare. Christina lät sig genom den gamle kanslerens gripande tal röras och lofvade fortsätta regeringen på det villkor, att man icke vidare föll henne besvärlig med något giftermålsprojekt. Härmed hade hon dock icke uppgifvit sin föresats, utan uppsköt den blott på obestämd tid, och hon ändrade således intet af det, som redan flera gånger väckt allmänt missnöje.

(Forts.)

Ett nytt system för luftskepsfart,

uppfunnit af hr. Petin.

Hittills hafva de, som försökt att styra ballongerna i luften, icke tillräckligt sysselsatt sig med naturlagarna. En studerade mekanismen af foglarnas vingar och ville använda densamma på ballongen; en annan sökte sina modeller i hafvets djup och för honom låg uppgiftens lösning i konstruktionen af ett ofantligt luftskepp; men ingen, så vidt vi vet, analyserade orsakerna till fogelns rörelse i luften och fiskens i vattnet. Ingen erkände eller åtminstone utgick från den grundsats, att de liflösa kropparna aldrig röra sig, om icke tyngdkraften sammanverkar med det omgifvande mediets motstånd. Från denna lag har herr Petin i Paris utgått vid sin konstruktion af ett nytt luftskepp; men beräkningen måste fördela tyngdkraften så, att den erhåller rörelse; den behöfver för rörelsen en häfvel och en stödjepunkt. Vi vilja se huru man erhåller den vid luftskeppsfarter.

Det gifves i naturen tvenne enkla maskiner: häfveln och den lutande planen. Häfveln öfverförer medelst en passande vald stödjepunkt på den ena af sina ändar den verkan, som blifvit yttrad på den andra; den lutande planen öfverförer likaledes kraften. Herr Petins system låter uttrycka sig i tre ord: det baserar sig på häfveln, stödjepunkten och den lutande planen. Stödjepunkten finnes öfverallt i naturen: för människorna och djuren ligger den i jorden, för fiskarne i vattnet, för foglarna i luften; också har skapare i sin beundransvärda vishet gifvit hvarje djur den för sin stödjepunkt mest egnade form, för att understödja rörelserna: således stödjer tuppen sig på fötter med mycket vidt från hvarandra utsträckta tår; hos änderne äro dessa tår förbundna medelst en simhud, hvilken tillåter dem att finna sin stödjepunkt i vattnet, och ändtligen hos läderlappen är det en fin väfnad, hvilken, då den är utspänd, håller

honom i luften. För ballongen ligger denna stödjepunkt i luften; men nu måste vi säga våra läsare, huruledes herr Petin anbringer sin häfvel på denna stödjepunkt, för att kunna röra sig genom luften.

Vi hafva sagt, att den lutande planen öfverförer kraften. Man kan tänka sig den lutande planen i alla lutningsvinklar från den horisontala till den vertikala, och efter hvar och en af dessa olika lägen verkar kraften, hvars rörelse den har att underhålla, med olika påföljd. Floden flyter på en lutande plan; den strömmar raskt eller långsamt i förhållande till sin bädds lutningsvinkel; vill man vinna en starkare kraftyttring, bygger man en kanal, som förer till en qvarns hjul, och ett helt hyttverk sättes i rörelse. Densamma vattenmassa, hvilken inom några ögonblick störtar sig ned från en höjd af 6 till 9 fot, skulle behöfva en betydlig tid, för att komma till samma djup, om den fortsatte sitt lopp på den lutande plan, som bildar flodbädden. Vi antaga nu, att en tung kropp öfverlemnas åt sig sjelf på en lutande plan, så skall den i första sekunden genomlöpa en viss rymd; sedermera kommer dess rörelse att jemt stegras, en naturligt, som i mekaniken uttryckes med följande ord: de genomlupna rymderna, förhålla sig som kvadraten af den tid, i hvilken de blifvit genomlupna. Deraf följer, att så länge en kropp befinner sig på en lutande plan, så länge skall ock dess hastighet tilltaga; endast på en horisontel yta låter denna hastighet förminska sig.

Om våra läsare uppfattat, hvad vi försökt tydliggöra: häfvelns, stödjepunktens och den lutande planens natur, så skola de nu lätt begripa, hvad vi ytterligare hafva att säga om hr. Petins flygapparat.

Alla kroppar äro tunga: de kallas tunga eller flätta blott i jemförelse med ett gifvet medium. Således skulle häfveln, som i jemförelse med luften är tung, sätta sig i rörelse ofvanifrån nedåt; men då den i jemförelse med vattnet är lätt, så skall den i detta element sätta sig i rörelse nedanifrån uppåt. Stödjepunkten är en kraft, som yttrar sig motsatt af den tyngd, som på häfveln förenar sig i en fast punkt; deraf följer, att de lätta kropparnas stödjepunkt är starkare än tyngdkraftens verkningar, men de tunga kropparnas stödjepunkt är svagare.

Hr. Petin har velat gifva sin apparat den störst möjliga kraft, i det han förminskade motståndet, som han skulle besegra. Detta motstånd, det omgifvande medium, är luften. Han har skrifvat sig en stor kraft, i det han använder fyra sferiska ballonger af utomor-

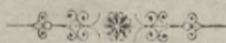
dentligt omfång. Vid globen tilltager nu stigningsförmågan likasom radiens kub, och ytan tilltager blott som radiens kvadrat. Således skulle en ballong, som var tre gånger så stor som en annan, erbjuda en blott nio gånger så stor yta, under det den skulle hafva en 27 gånger så stor stigningsförmåga eller kraft. Vidare har hr. Petin, likaledes i den afsigt att förminska motståndet, anbragt sine ballonger den ene efter den andre och förstäfven af sitt skepp har han försett med en kägelformig inrättning, för att lättare kunna klyfa luften. Hans ballonger, hvilka hvar för sig skall hafva en genomskärning af 90 fot, äro genom en ofantlig ställning af 450 fots längd och 195 fots bredd, förenade med hvarandra, och på hvilken passagerarne skola uppehålla sig. Midt på denna ofantliga apparat befinna sig fyra så att säga fallskärmar, två öfver och två under ytan, hvilka hafva följande bestämmelse. Apparaten lemna jorden på grund af sin lätthet i jämförelse till luften; dess stödjepunkt är alltså starkare än tyngdkraftens verkningar, d. v. s. luftpelaren ofvanför ballongerna; detta motstånd mot uppstigningen koncentrerar sig i en punkt, i medelpunkten af häfveln (hela apparaten är intet annat än en häfvel); derpå öppna sig fallskärmarna, som ligga under apparatens yta, genom verkan af luftens motstånd och häfveln är fullständig; vi hafva stödjepunkten, den fasta punkten, till hvilken vi måste sträfva. När ballongen deremot faller, öppna sig de öfre fallskärmarna och vi finna åter nu vår häfvel fullständig.

Det återstår nu att förklara, huru hr. Petin har åstadkommit den lutande planen i sin apparat. Den ofantliga ställning, som förbinder de fyra ballongerna med hvarandra, är byggd således, att en del deraf, det vare sig fram- eller baktill, ögonblickligt kan öppnas; man tänke sig ett slags jalousier, hvars klaffar drages upp eller ned genom en mycket enkel mekanism. När nu en del af apparaten på sådant vis öppnas, så skall det motstånd, som luften gör för den vertikala rörelsen, icke längre märkas genom denna öppna del, under det den behåller hela sin verksamhet på den andra delen. Det skall alltså uppkomma ett afbrott i jemvigten; häfveln skall svänga omkring sin stödjepunkt; apparaten skall lägga sig på sidan, och flyga upp i denna riktning; dess hastighet skall blifva större, och kan således genomgå en betydlig rymd. Sedan, när man stänger klaffarna, skall häfveln åter blifva horisontal och sätta sin hastighet på denna horisontala yta i verksamhet. Denna manöver, som man kan upprepa så ofta man vill, antingen fram eller tillbaka, tillåter också att fortskynda flykten och att leda den åt en gifven punkt.

Hittills hafva vi antagit, att flykten endast försiggår på grund af ballongens speci-

fike tyngd; men luftseglaren har ännu ett annat element att taga i beräkning med: vinden, som hittills ensam styrt ballongerna, som man anförtrodde åt luften. Man har ännu att betänka det fall, då ballongen kommer ända in i den region, hvarest det omgifvande medium står i fullkomlig jemvigt med luftskeppets stigningsförmåga. Då måste man taga sin tillflykt till andra maskiner, hvilka äro i stånd att bilda den dragkraft, som är nödvändig för lortkomsten.

För detta ändamål har hr. Petin förfärdigat två horisontala turbiner, hvilka, sätta i rörelse af luftskepparen, frambringa en rätlinig rörelse. De kunne också sättas i rörelse genom luftens motstånd; de öfverföra då rörelsen på andra dragskrufvar, som äro anbragta vertikalt vid främre och bakre sjerdedelen på hvar sida af apparaten; de vända sig skruformigt omkring i luften och understödja således flykten. Det är naturligt att man också kan anlita dessa skruvar vid en sidorörelse, i det man hämmar den ena sidans skruvar, under det man låter den andras fortgå. Man kan alltså, i det man hämmar den ena eller andra skruven, handtera hela apparaten som ett skepp. Det är också tydligt, att rörelsen af de horisontala turbinerna, hvars verkning går ut på att låta luftskeppet höja eller sänka sig, tillstädjer att stiga eller falla i luften, utan att utkasta ballast eller uppoffra gas — det enda hittills begagnade medlet att åstadkomma en höjning eller sänkning utan hvilken hvarje lång luftresa skulle vara omöjlig. Skruvarne vän'a sig, antingen denna rörelse verkställes af menniskor eller maskiner, regelmässigt omkring i luften, hvilken gör motstånd i flykten, på samma sätt som ett skepp far upp mot en stark ström.

En Turks ädelmod.

Vi föreställa oss alltid så gerna Turken såsom öfvermodig, stolt, fanatisk, känslolös och grym emot Christna, och denna åsigt torde äfven i allmänhet vara den rätta. Religionen var också en källa till hat, förföljelse och förtryck. Icke desto mindre gifves det bland dem många undantag, och ett af de förträffligaste exempel vilja vi här meddela.

Den franska konsulen i Beirut återkallades plötsligen 1814, med befallning att komma till Frankrike. Han hade icke velat nedtaga den trefärgade flaggan från sin konsulatboning, förän han officiellt erhöll tillsägelse från Paris, och detta förlät honom den dåvarande franska regering icke, så mycket detta än var i sin ordning. Förmögenhet ägde konsulen icke, och hvarifrån han skulle taga respennigar, visste han lika så lite; ty alla hans eu-

ropeiska vänner drogo sig tillbaka, så snart hans återkallande blifvit bekant. Helt sorgbunden begaf han sig till den turkiska generaluppbördsmanen, med hvilken han i många år lefde i det bästa förhållande, för att af honom taga afsked. Turken mottog honom med det största deltagande öfver den orättfärdighet, hvarmed han behandlades och uttalade detta öppet. Nu ville konsulen rekommendera sig.

Men har du också penningar till resan? frågade Turken blygt.

Icke mindre förlägen dröjde Fransmannen med svar, tills han först medgaf, att han hade ganska litet, och slutligen, att han var alldeles utan.

Hur mycket behöfver du då? frågade nu Turken åter.

Med 300 piastrar hoppas jag kunna hjälpa mig.

Trehundra piastrar? Hvad tänker du på? Huru långt skulle du väl komma med en så obetydlig summa? Här har du 1500, som du kan återbetala mig, då du kommer i lyckligare omständigheter; och med dessa ord gaf han honom en börs.

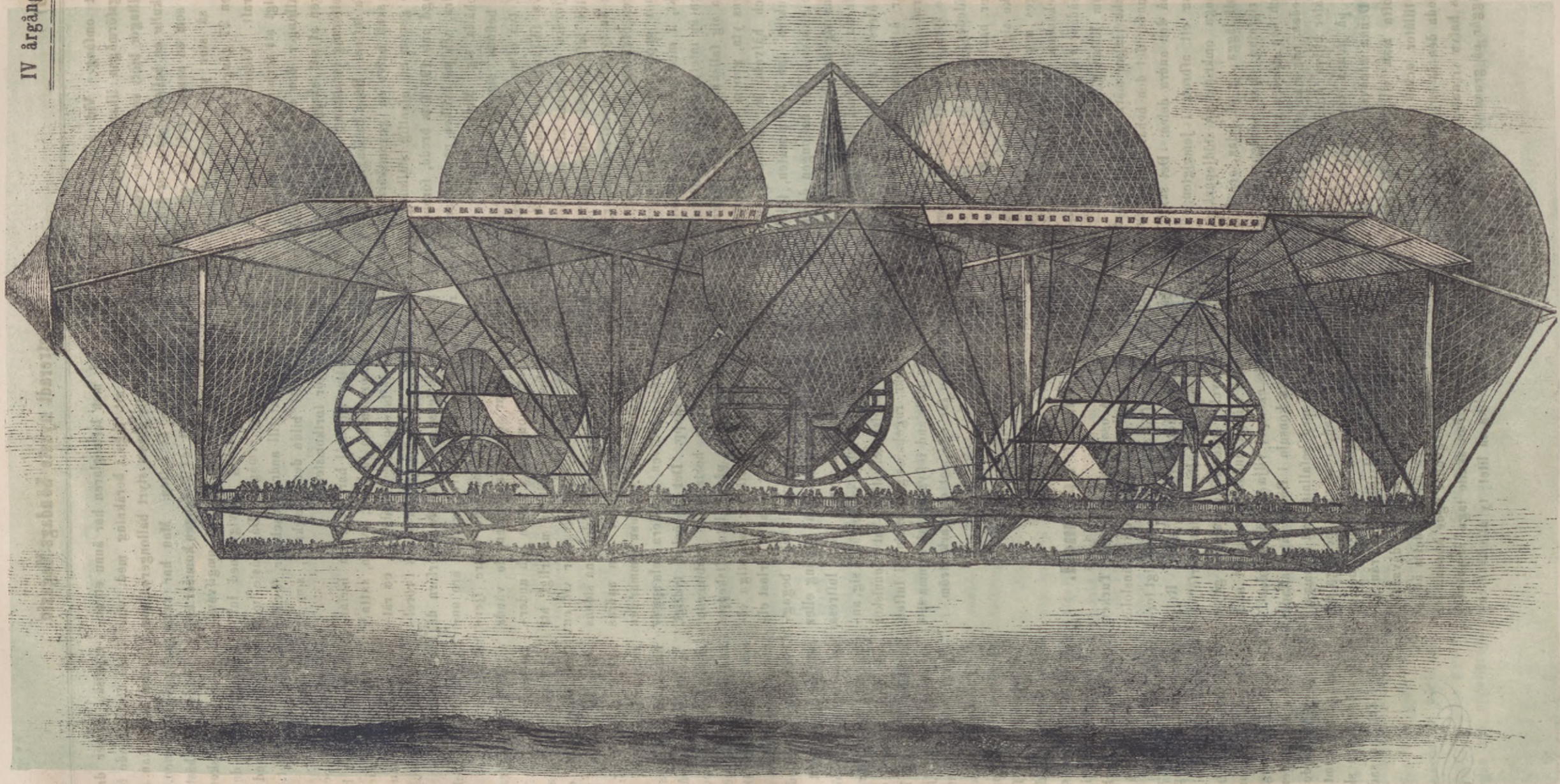
Konsulen var på det djupaste rörd, men afslog tillbudet; och då Turken ytterligare nödgade honom, mottog han endast lånet mot sin förskrifning. Det kostade honom många ord, innan Turken tillät detta; ty sade han, hvad skall jag med din förskrifning? Tror du, att jag hade gifvit dig en enda Para, om jag icke ansåge dig för en ärlig man? Låt bli det der! En förskrifning är alltid en onödig sak; har man med en ärlig man att göra, så är hans löfte nog; har man deremot träffat på en skälm, hvartill tjena då alla verdens förskrifningar? Med möda gaf han slutligen vika.

Tvenne dagar sedvare afreste konsulen, men på vägen till Europa öfverraskade honom döden. En af hans fordna, efter allt utseende bästa vänner, var den förste, som derom underrättade Turken och erböd sig, att hos konsulns anförvandter indrifva skulden. Men huru for nu icke Turken ut!

Af hvad du vågar säga mig, ropade han, inser jag alltför väl, det du aldrig varit hans vän. — Hvad? Jag skulle falla hans familj besvärlig i ett så olyckligt ögonblick som detta, för att se mig betald? Är det icke redan nog, att hafva förlorat honom! Långt ifrån att vilja öka deras so g medelst återfordran, ville jag gifva tio gånger så mycket, för att återköpa det lif, som de begråta.

Och genast framtog Turken förskrifningen, hvilken han i den skamflata kristnes åsyn sönderref, i det han sade: "Den är betald!"

Nytt Luftskepp af hr. Petin.